

Hazırlayanlar:

Rıdvan Akar | Hülya Demir | Hakan Koçak

Türkiye'nin 68'i

DENİZLERE

ÇIKAN

SOKAKLAR

İSTANBUL
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

TÜRKİYE'NİN 68'İ DENİZLERE ÇIKAN SOKAKLAR, 2022

İBB Yayınlar Koordinatörü: Cengiz Özkarabekir

Yayın Yönetmeni: Ahmet Bozkurt

İçerik ve Yayın Danışmanı: Vahit Uysal

Proje Koordinatörü: Rıdvan Akar

Bölüm Yazarları:

Rıdvan Akar, Tül Akbal, İsmet Akça, Nazım Alpman, Gökhan Atılğan, Şükrü Aslan, Erdoğan Aydın, Zafer Aydın, Oya Baydar, Nihat Behram, Derya Bengi, İnci Beşpınar, Mehdi Beşpınar, Tanıl Bora, Faik Bulut, Tuncay Çelen, Aydın Çubukçu, Metin Çulhaoğlu, İlkay Demir, Mustafa Eren, Çimen Günay Erkol, Bora Gürdaş, Uluç Gürkan, Orhan Kahyaoglu, Yıldırım Koç, Doğan Özgüden, Faruk Pekin, Vecdi Sayar, Feryal Saygılıgil, Mustafa Sönmez, Ergin Yıldızoglu

Editörler: Hülya Demir, Hakan Koçak

İdari Koordinasyon: Gökhan Özçevik

Son Okuma: Bülent Ulus

Kapak Tasarımı: Geray Gençer

Sayfa Kimlik Konsepti ve Tasarımı: Faruk Güney

Baskı Öncesi Hazırlık ve Renk Ayrımı: Mehmet Kara

Görseller: İBB Atatürk Kitaplığı, İstanbul İçerik Atölyesi, Cengiz Özkarabekir Arşivi, TÜSTAV Arşivi, İbrahim Sarıdemir Arşivi, ANT Dergisi, Depo Photos

Yapım

D SİNEMA DESTEK SİSTEMLERİ LTD. ŞTİ.

0212 245 45 53

www.d-sinema.com

kitap@d-sinema.com info@d-sinema.com

Arap Cami Mahallesi, Fermenteciler Cad. No: 13, Karaköy - Beyoğlu - İstanbul

Baskı ve Cilt

Pelikan Basım Matbaa ve Ambalaj San. Tic. Ltd. Şti.

Kayabaşı Mah. Ulubatlı Hasan Cad. Giriş Kayaşehir Sitesi D Blok No: 2H 19 Başakşehir-İSTANBUL

Tel: 0212 613 79 55

ISBN: 978-625-8049-43-5

1. Baskı: İstanbul, Nisan 2022

Yayınevi Sertifika No: 15321 Matbaa Sertifika No: 40619

Bu kitap İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş. tarafından
İBB Kültür Dairesi Başkanlığı Kültürel Etkinlikler Şube Müdürlüğü için özel olarak üretilmiştir.

İBB KÜLTÜR DAİRESİ BAŞKANLIĞI KÜLTÜREL ETKİNLİKLER ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Hacıahmet Mahallesi, Yeniyol Zarif Sok. No: 1, 34440 Beyoğlu/İstanbul.

İSTANBUL KÜLTÜR VE SANAT ÜRÜNLERİ TİCARET A.Ş.

Maltepe Mah. Topkapı Kültür Parkı Osmanlı Evleri, 328. Sk. No: 49 34010 Topkapı/Zeytinburnu/İSTANBUL

TEL: 0 (212) 467 07 00 FAKS: 0 (212) 467 07 99

© İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş. 2022

Bütün hakları sınırlıdır. Yasal sınırlar içinde ve kaynak gösterilmek sureti ile yapılabilecek alıntılar dışında her türlü kullanım ve yararlanma, eser/hak sahiplerinin ve yayıncının önceden yazılı iznine tabidir. | All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electrical, mechanical or otherwise, without seeking the written permission of the copyright holders and of the publishers.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	5
ÖNSÖZ	10
Dünyada '68: Kalıcıdır O "Sonsuz Zamanın" Kuşağı	13
<i>Ergin YILDIZOĞLU</i>	
Bir ODTÜ'lünün Yaşadıkları ve Öğrendikleri	23
<i>Metin ÇULHAOĞLU</i>	
Masumiyete Ağıt: "Darağacında Üç Fidan"	41
<i>Nihat BEHRAM</i>	
Gençliği Hedef Alan Siyasi Cinayetler Ne Anlama Geliyordu?	69
<i>Mehdi BEŞPINAR</i>	
Fırtınanın İçinden Sesler ve Yüzler	81
<i>Aydın ÇUBUKÇU</i>	
"Yankee Go Home" Dedikleri İçin Kanlı Pazar'ı Yaşadılar	95
<i>Mustafa EREN</i>	
Özel Yüksekokulların Devletleştirilmesi Mücadelesi ve Robert'ten Boğaziçi'ne...	135
<i>Faruk PEKİN</i>	

‘68 İstanbul’unda Mekânın Ruhu.....155

İlkay DEMİR

İdeolojik Merkez Ankara ve Komer Olayı.....167

Tuncay ÇELEN

15-16 Haziran: Nasırlı Ellerin Yumruğu O Gün.....199

Zafer AYDIN

Kavgayı Öğreten Öğretmenler: TÖS.....233

Yıldırım KOÇ

Devrimin İki Öncüsü: Öğrenci ve İşçi Gençlik.....269

Faruk PEKİN

İdeolojik Tartışmanın Canlı Yılları ve Ayırışmalar.....303

Tanıl BORA

**Yasal Siyasetten Kopuş: Millî Demokratik Devrim Tercihi
ve Tartışmaları.....329**

Gökhan ATILGAN

Sosyal Demokrasinin Türkiye’deki Miladı: Ortanın Solu.....355

Uluç GÜRKAN

**Gençliğe Karşı Devleti Savunanlar:
Sağ ve İslamcı Hareket.....377**

Erdoğan AYDIN

**Filistin Mücadelesine Omuz Veren
Türkiyeli Devrimciler ve Anılarım**

Faik BULUT

409

Ekonomi Politik Arka Planıyla '68

Mustafa SÖNMEZ

437

İstanbul'da Belediye Seçimleri

Şükrü ASLAN

457

**Dönemin Basınına, Mücadelesine Tanıklık ve
ANT Dergisi**

Doğan ÖZGÜDEN

473

**Demokratik Üniversite Talebinden
Devrim Mücadelesine**

Oya BAYDAR

511

**Türkiye Sosyalist Hareketine
Damga Vuran Kadınlar**

Feryal SAYGILIGİL

525

**'68 ve Romantizm: Yarınki Devrim İçin
Bugünkü Yaşamdan Vazgeçebilmek**

İnci BEŞPINAR

549

**İsyan Günlerinde Sanat;
Cevabı Esen Rüzgârda... ..**

Vecdi SAYAR

563

Çıkılan Afişlerin Sanatçıları587

Bora GÜRDAS

Sinemada Herkesin Bir '68'i mi Vardı?601

Tül AKBAL

**Edebiyattan Gelenlerin Kaynağı:
Romanlar, Dergiler, Yayınevleri**621

Çimen GÜNAY-ERKOL

Ataol Behramoğlu ile '68 Üzerine Söyleşi643

Rıdvan AKAR

Marşsız ve Müziksiz Devrim Olmazdı647

Orhan KAHYAOĞLU

1968'in Gündelik Hayatından Manzaralar679

Derya BENGİ

Politik Baharın Neşeli Gençleri709

Nazım ALPMAN

**İktidar Bloğunun Cevabı:
12 Mart Askerî Müdahalesi**727

İsmet AKÇA

**Denizlere Çıkan Sokaklar:
'68'den '78'e Siyasal Miras...**745

Rıdvan AKAR

DİZİN762

Deniz DEMİRDAĞ

ÖNSÖZ

Acaba şöyle neşeli, gençliklerini ve coşkularını yansıtan kıpır kıpır fotoğrafları var mıydı? Kitaba gösterdiğimiz özenin mahsulü olarak kavga, inanç ve tutkularını yansıtırken acaba gülümsedikleri, kahkahalar attıkları, şen şakrak fotoğraflarını da kitabımıza koyabilir miydik?

Öylesine az ve öylesine seyrek kareler vardı ki hepsi o siyah beyaz anlarda donup kalmıştı. “Bir çağ yangınının” çocukları şair Ahmet İlhan’ın dediği gibi “Güneşten ışık yontarlardı, sert adamlardı..”

Gencecik yüzlerinde ülkeleri ve dünya için kaygı, umut ve kavga izleri vardı. “İkinci Kurtuluş Savaşı” diye başlattıkları sorumluluk, daha sonra özgürlük ve eşitlik vadeden bir devrimin iradesi ve inancı ile süregelmişti. Bu uğurda ölmeyi, idam edilmeyi, işkencede katledilmeyi, sürgünü, işsizliği ve cezaevlerini göze almış bir diğerkam kuşağın öncüleri ve sonraki kuşakların kahramanlarıydı.

Belki de o ağır sorumluluk, belki de ülkenin hal-i pür melaline duyulan empati nedeniyle gülmeyi çok da kendilerine yakıştıramamışlardı. Ya da biz o fotoğraflara bakıp böylesi bir algıya sahip olmuştuk.

1968 kuşağı diye bilinen Türkiyeli devrimciler ve muhalifler kendilerinden önceki hiçbir jenerasyona uygulanmamış bir kıyımı yaşadı. Devlet, tek tek örnekler değil, kimi zaman “47”liler diye anılan bir kuşağı hoyrat uygulamalarıyla bir “balyoz” gibi ezmeye çalışmıştı. Sonrasında “yenenler, yenilenlerin dikişsiz ak gömleğinde, sildiler kılıçlarının kanını...”

Oysa “tarihsel sıçrama” dönemi kendi kahramanlarını yarattı. Bu dönemin öncüleri de öğrenci gençliğin içinden çıkan devrimci militanlar olmuştu. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan, o gencecik yaşlarında, “dikişsiz ak gömlekleriyle” idam sehпасına çıktıklarında cellada inat kendi sandalyelerini tekmelerken attıkları sloganın bir miras gibi kuşaktan kuşağa yankılanacağını biliyordu.

Aradan 50 yıl, yani yarım asır geçse de yüreklere işleyen o sarsılmaz inançları hiç unutulmadı...

Bu kitap çalışması için İBB Yayınları’ndan teklif geldiğinde şaşırdık. Zira böylesine otoriter bir dönemde, cüretkâr bir karar bize iletilmişti. Heyecanlı ama sorumlulukla, tutkulu ama iştiaqla işimize koyulduk. “Denizlere Çıkan Sokaklar”ı paylaşanlarla projemizi paylaştık. Öyle bir kitap olmalıydı ki; 1968 Türkiye’sinin olayları, anıları ve kahramanlarına bir saygı duruşu, vefa duygusu ve minnetle içtenliğini göstermeliydi. Öyle bir kitap olmalıydı ki hiçbir tarihsel kilometre taşını, hiçbir olayı atlamamalıydık. Kahramanlar dile gelmeli, o günleri yad etmenin

ötesinde, anlamamızı sağlamalıydı. Bunların yanı sıra günlük yaşam, edebiyat, müzik, edebiyat, fikir tartışmaları vb. gibi görece az işlenmiş konular; kadınlar, işçiler, “sıra neferi” devrimciler gibi özneleri de kapsayan geniş bir spektrum oluşturmalıydık.

Kendisi de bir 68’li sürgün olan Ergun Aydınolu kitabında¹ bir eksikliğin altını çiziyordu:

Aslında çok konuşuluyor da kimsenin bir şey dediği yok. Hala bir kitap yok mesela ortalıkta. Ama gerçekten, şöyle uzunca bir makale bile okumadım şu ‘68 kuşağı’ üzerine... Oysa herkes konuşuyor. Sohbetlerde, röportajlarda, başka konulardaki makalelerin arasında... Her yerde. Hiçbir şey söylenmiyor ama.

Tabii ki bu döneme ilişkin çok sayıda kıymetli kitap ve makale yayımlandı ama umut ve temenni ediyoruz ki geniş içerik ve yazarlarımızın teveccühü, katkısı ve imzalarıyla artık “68 Kuşağı” üzerine sözü olan bir kitaba sahibiz.

Kitaba gönülden katkı veren öyle çok isim ve çevre oldu. Öncelikle kitabın ismini Murathan Mungan’ın “Fırtına” şiirinden ilham alarak koyduk. Kıymetlimiz Mungan’dan bunun için izin istedik minnetlerimizi sunuyoruz.

Başta kitabı projelendiren ve cömertçe arşivini kullanmamıza izin veren Cengiz Özkarabekir’e, dönemin dergi koleksiyonlarına erişmemizi sağlayan TÜSTAV’a, internette “68 Arşivi”ni kuran İbrahim Sarıdemir’e, ANT dergisinin kadim editörü Doğan Özgüden’e, yol gösterici önerileriyle Necmi Demir’e, sayfa tasarımını titizlikle yapan Faruk Güney’e, yayın editörümüz Bülent Ulus’a, arşiv taraması konusunda yardımlarından dolayı Evren Ertem’e, kitabın son okumaları ve düzeltmelerinin isimsiz kahramanı Serpil Kurtay’a minnet ve şükranlarımızı sunuyoruz.

1968 Kuşağı bir “ada” rüyası görmüştü. O rüyayı gerçekleştirmek için ise varlıklarını feda etmekten çekinmemişti. Tıpkı Mahir Çayan’ın, “Hücredeki Adalının Rüyası” şiirindeki gibi... “Erdemin güneşi” ile ısınmak dileğiyle...

*Ben ne şuralıyım ne buralı,
Adalıyım adalı,
Adam ormanlıktır.
Dostluk yoldaşlık, mertlik ormanı,
bütün ada’mı kaplar.
Erdemin güneşi yirmidört saat aydınlatır adamı
Biz ada sakinleri bilmeyiz karanlığı...*

Rıdvan Akar

1 Ergun Aydınolu, *Söylenmese de Olurdu*, “1970’lerin devrimcileri? Yok mu onları hayırla anan?”, Belge Yayınları, 1994, s. 25.